

Balassi-füzetek

1. Gordos Katalin – Varga Virág

MIÉNK A VÁR!

2011. Balassi Intézet, Budapest, 60 p.

2. Gordos Katalin – Varga Virág

ÜNNEPELJÜNK EGYÜTT!

2012. Balassi Intézet, Budapest, 60 p.

Az utóbbi években tapasztalható lassú, de határozott változások ellenére a magyar mint idegen nyelv tanítása során talán még mindig a megfelelő tananyagok, tankönyvek hiánya jelenti a legnagyobb nehézséget a tanárok számára. E körülmény mögött nem pusztán a más ritkán tanított nyelvek esetében is jelen lévő gazdasági okot (azaz a kis piac miatti szűkösebb kínálatot) kell látnunk. A magyar mint idegen nyelv esetében más körülmények is nehezítik a megfelelő tankönyv kiválasztását. A magyar nyelv külföldieknek való tanítása során a nyelvoktatást minden esetben meghatározó alapvető szempontokon (pl. életkor, célnyelvi vagy forrásnyelvi környezet) kívül a magyar mint idegen nyelv oktatásának történelmi és politikai körülményei folytán számolnunk kell néhány, motivációját, hátterét, igényét tekintve speciális célcsoporttal. E célcsoportok tanításának körülményei, módszerei, ideális esetben pedig tananyagai is eltérőek. Alapvetően különböző tananyagokat és módszereket követel meg például a Magyarországon tanulni vágyó határon túli magyar anyanyelvű diákok jövőbeli tanulmányainak nyelvi megalapozása, mint a Magyarországra érkező menekültek felkészítése a magyarországi életre vagy a külföldön élő, magyar származású diákok nyelvtudásának fejlesztése. Az egyes célcsoportok még kisebb piacot jelentenek, ami a tanítás napi gyakorlatában a rendelkezésre álló tananyagok kis számában jelentkezik.

A számos különböző jellemzőkkel rendelkező csoport közül az egyik legjellegzetesebbet a Magyarország határain kívül élő, magyar származású fiatalok jelentik. E csoport tagjairól elmondható, hogy bár családjukban használják a magyar nyelvet, nem magyar nyelvi környezetben élnek, és tanulmányaikat sem magyarul végzik. Nyelvtudásuk szinte kizárólag szüleiktől, nagyszüleiktől származik, nyelvi fejlesztésük színhelye pedig a hétvégi magyar iskola, ami egyben azt a helyet is jelenti számukra, ahol a magyar nyelvet a családon kívül leginkább használhatják.

A Balassi Intézet tevékenységének már régóta fontos részét képzik ezeknek az idegen nyelvi környezetben élő magyar származású diákoknak a magyarságismereti és

nyelvi képzése. A 2000/2001-es tanév óta évente harminc diák tanul magyar történelmet, irodalmat és néprajzot az intézet falai között. Az egyéves programot intenzív magyar nyelvi képzés teszi teljessé. A Balassi Intézet elkötelezettségét mutatja a külföldi magyar fiatalok identitásának megőrzése felé a 2012 nyarán megrendezett Hétvégi Magyar Iskolák Világtalálkozója is, amelyen 40 ország mintegy 100 tanára vett részt. A találkozó keretében történt tapasztalatcsere azt mutatta, hogy a hétvégi magyar iskolákban tanító, sok esetben nem tanári végzettségű szülők, nagyszülők elé tornyosuló kihívások közül a megfelelő módszertani útmutatók, tananyagok hiánya jelenti a legnagyobb nehézséget.

Ennek az úrnek a betöltésére vállalkozik a Balassi Intézet új, Balassi-füzetek címen megjelenő kiadványsorozata, amelynek elsődleges célcsoportját az idegen nyelvi környezetben felnövő, magyar származású gyerekek jelentik. A sorozatot a B1/B2 nyelvtudású, 7 és 14 év közöttieknek szánt zöld jelzésű füzetekkel indította az intézet. Az eddig megjelent két zöld füzetet (Gordos Katalin – Varga Virág 2011. *Miénk a vár!*, Balassi Intézet, Budapest, Gordos Katalin – Varga Virág 2012. *Ünnepeljünk együtt!*, Balassi Intézet, Budapest) a piros jelzésű füzetek követik majd, amelyek az A2/B1 nyelvi szinten álló fiatalokat célozzák meg.

A rendkívül igényes kialakítású kiadványok valóban füzet formátumúak, s mintegy 60 oldalas terjedelmük is jelzi, hogy nem minden igényt kielégíteni kívánó tankönyveket, hanem egy-egy téma köré csoportosított szórakoztató feladat- és tevékenységtárakat tartunk a kezünkben: az első kötet a középkori magyar történelem, a lovagi élet köré szerveződik, a második pedig különböző állami, egyházi és családi ünnepeinket veszi sorra. Mindkét füzet 9, egyenként 5 oldalas leckéből épül fel. Az első füzetben a leckék feladatai egy-egy magyar vár köré csoportosulnak, míg a második füzetben minden lecke egy adott ünnephez kapcsolódó feladatokat tartalmaz.

Általánosságban elmondható, hogy a szerzők próbáltak minél inkább alkalmazkodni a megcélzott nyelvtanulók, illetve a speciális tanulási-tanítási helyzet által támasztott igényeknek. Ennek megfelelően a füzetek nem pusztán feladatokat tartalmaznak, hanem olyan játék- és projektötleteket is, amelyek egyrészt változatosabbá, élvezetesebbé tehetik a magyar nyelv használatát, másrészt önálló munkára is ösztönzik a tanulókat. Ennek kapcsán fontos megemlíteni, hogy a füzetekben fontos szerepet kapnak az internet használatát igénylő feladatok és projektek is, ami azért kiemelkedő jelentőségű, mert az anyaországtól távol, idegen nyelvi környezetben élő diákok számára az internet jelentheti a legfontosabb csatornát Magyarország felé. Ehhez azonban szükség van a magyar nyelvű internet használatába való beletanulásba, amire jó lehetőséget adnak a füzetekben található feladatok.

Bár, mint már szó volt róla, nem a hagyományos értelemben vett, minden terület lefedésére vállalkozó tankönyvekről van szó, a szerzők (mindketten a Balassi Intézet oktatói) szemmel láthatóan igyekeztek minden olyan nyelvi kérdést érinteni, amely a megcélzott nyelvtanulók számára különösen fontos lehet. A célcsoport esetében a nyelvi fejlesztés elsődleges feladata annak a körülménynek a kezelése, hogy a szóban forgó fiatalok másodlagos nyelvi szocializációja elsősorban nem magyar nyelven tör-

ténik. Ennek megfelelően a füzetekben egyebek mellett kiemelt szerepet kap a szókincsbővítés, a pragmatikai tudnivalók, a fonetika, a helyesírás, a nyelvtan és az ezeket folyamatosan átszövő kulturális információk. A fenti témák bemutatásának módjáról szölok röviden a következőkben.

A szerzők kiválóan oldják meg a szókincsbővítés feladatát: jó érzékkel választották ki az egyes füzetek vezérfonalaként szolgáló témákat, és az ezekhez kapcsolódó lexika tanítását elismerésre méltó módon oldották meg. A szókincs bővítése változatos feladatok formájában, folyamatosan jelen van a füzetekben, és nem korlátozódik a füzetek fő témájára (azaz a történelemre, illetve az ünnepekre), hanem azokból kiindulva folyamatosan keresi a kapcsolódási pontokat az élet más területeivel is (különösen a második füzetben). Az ünnepekről szóló füzetben a fő témán kívül előkerül például a péksütemények, a színek, a házi munkák és állatok témája is.

A szókincsbővítéssel karöltve jelennek meg a pragmatikai, stiláris tudnivalók, amelyek szintén fontos részét jelentik a célcsoport tanításának. A szerzők következetesen veszik végig a legfontosabb pragmatikai funkciókat, így találunk üdvözlési szokásokkal, megszólításokkal, a kérés és visszautasítási stratégiákkal kapcsolatos feladatokat is. Ezekben minden esetben megjelenik a szituáció (beszédpartner, beszédhelyzet, kommunikációs cél stb.) pontos leírása, ami elengedhetetlen a nyelvhasználat pragmatikai szabályainak megfelelő elsajátításához. Ezek rögzítésében is segítenek, valamint a tanórákat is változatosabbá teszik az egy-egy funkció kapcsán megjelenő szerepjátékok is.

Mind a fonetikai, mind a nyelvtani, illetve helyesírási jellegű feladatokról elmondható, hogy nem törekszenek teljességre, hanem néhány, a célcsoport esetében jellemzőnek számító nehézségre koncentrálnak. Ennek megfelelően számos olyan feladattal is találkozhatunk itt, amelyek a klasszikus magyar mint idegen nyelvi tananyagokból rendszerint hiányoznak, viszont az anyanyelvi nevelésnek hagyományosan fontos részét képezik. Ilyenek például a hangdifferenciálás, a magánhangzó-időtartammal kapcsolatos kiejtési és helyesírási kérdések, az azonos alakú szavak témája vagy éppen a *j* és a *ly* használata.

A szerzők jól láthatóan törekedtek az alapkészségek kiegyensúlyozott fejlesztésére. Az olvasott szövegek értésének fejlesztését sok és érdekes szöveg szolgálja (bár a szövegek feldolgozását segítő feladatok száma talán nem elegendő), amelyek nemcsak nyelvi szintjükben felelnek meg a megcélzott közönségnek, hanem jól alkalmazkodnak annak életkori sajátosságaihoz is. A szövegalkotási feladatok legnagyobb erénye, hogy számos különböző szövegtípus jelenik meg bennük (pl. levél, filmforgatókönyv, újságcikk, meghívó, ételrecept stb.). A szerzők sajnos nem minden esetben mutatják be példával vagy más módon az adott szövegtípus jellegzetességeit, így azok ismertetése a tanárookra hárul. A beszédértést és a beszédkészséget a számos, szóbeli kommunikációt igénylő feladat révén fejlesztik a füzetek. Ezek gyakran további beszélgetésre készítenek a tanulókat szüleikkel, családtagjaikkal, ismerőseikkel, ami rendkívül fontos a tantermen kívüli anyanyelvhasználat erősítéséhez. A különböző szerepjátékok, szituációs gyakorlatok pedig nemcsak az órai munka élvezetesebbé tétele szempontjából

fontosak, hanem azért is, mert segítségükkel a tanulók olyan szituációkban használhatják a magyar nyelvet, amelyekkel rendszerint csak idegen nyelven találkozhatnak.

Bár elsődleges céljük a nyelvi fejlesztés, a füzetekben a nyelvi kérdésekkel egyenrangú tartalomként jelennek meg a kulturális információk. Felsorolni is nehéz lenne a füzetek lapjain megjelenő országismereti tudnivalókat, amelyek mindegyike egy-egy lépéssel közelebb viszi a tananyag használóit a Magyarországon felnövő és iskolába járó gyerekekéhez hasonló (a legtágabb értelemben vett) általános műveltség elsajátításához. Ennek jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni, hiszen a nyelv mellett ennek a kulturális tradíciónak a továbbélése a Magyarországtól távol élő magyar közösségek megmaradásának legfontosabb záloga.

A füzeteket Gyöngyösi Adrienn egyedi stílusú rajzai teszik teljessé. Az elmúlt években számos gyermekkönyv illusztrációját megalkotó Gyöngyösi rajzainak kedves, vidám stílusa jól illik a komoly témákat élvezhetően befogadhatóvá tevő feladatok megközelítéséhez. A rajzok nem egyszer nem pusztán illusztrációként szolgálnak, hanem a feladatba szervesen illeszkedve egy monotonabb gyakorlatot is élvezetesebbé, színeesebbé tudnak tenni. Ilyen például az a feladat, amelyben a hiányzó betűkkel kiegészített szavakat egy várfal köveibe kell bemásolni, megerősítve ezzel a várfalat. Mindazonáltal kétségtelenül nehéz feladat illeszkedni a különböző befogadói csoportok, ez esetben mind a 7, mind a 14 éves gyerekek ízléséhez (az idősebbek talán gyerekesnek tarthatják a rajzokat). Ennek ellenére elmondható, hogy az igényes grafikai és nyomdai megoldások méltó formát adnak a rendkívül igényes tartalomnak.

Végezetül néhány szó arról, hogy kinek ajánlhatjuk a Balassi-füzeteket. Bár a célcsoportot a Magyarország határain kívül, idegen nyelvi környezetben élő gyerekek jelentik, a Balassi-füzetek jól átgondolt, igényes feladatainak jó része más csoportok esetében is jó kiegészítője lehet az oktatási folyamatnak. Kiváló tananyag lehet 7 és 14 év közötti nem magyar anyanyelvű gyerekek számára, hasznos része lehet a Magyarországon élő, magyar anyanyelvű gyerekek anyanyelvi és honismereti képzésének, sőt néhány feladat akár nem magyar anyanyelvű felnőttek számára is hasznos és érdekes lehet.

Borsos Levente